

L'AVANTGUARDA I LES UNIVERSITATS DURANT L'EDAT MODERNA

Ester Pinter

Una representació europea i americana de metges, biòlegs, químics i matemàtics de formació amb vocació historicista va venir a València el passat mes de setembre per tal de qüestionar el tòpic que la ciència durant l'edat moderna va evolucionar al marge de les universitats. Aquest any que es compleixen els cinc-cents anys d'existència de la Universitat de València era el moment i el lloc oportú per tal de revisar el paper que representaren aquestes institucions, tan acostades als poders polítics i eclesiàstics, en l'evolució científica entre els segles XV i XVIII. El departament d'Història de la Ciència de la Facultat de Medicina de València, que hi tenia molt a dir, fou l'amfitrió dels 24 historiadors de la ciència vinguts d'Espanya, Itàlia, Holanda, Portugal, Mèxic, Canadà, Finlàndia, Estats Units, Polònia i Colòmbia.

Si durant la baixa edat mitjana científics de la talla de Copèrnic o Montano sofriren l'oposició de les institucions universitàries, els investigadors reunits a València coincidiren a dir que durant l'edat moderna no es pot afirmar rotundament que continuara aquest divorci entre la ciència més avançada i les universitats. “No es pot generalitzar perquè, encara que de vegades les universitats foren una rêmora per a l'avenç científic, depenent de països i de segles, es donaren actituds diferents. Cal detenir-se en cada cas per tal d'analitzar les circumstàncies i processos i això és el que preteníem posar de manifest en aquest congrés”, afirma Víctor Navarro, president del comitè organitzador de l'encontre.

Així, al congrés s'aprecià que les universitats espanyoles esdevingueren durant els segles XV i XVI centres actius de producció del saber i espais receptius a les noves idees que venien d'Europa. Roger Ariew, de la Virginia Technology State University, que va parlar sobre astronomia en la Universitat de París durant el segle XVII, explicà que en el cas de França l'oposició que hi havia entre els professors escolàstics de la Sorbona i les nombroses acadèmies i tertúlies establertes al marge de la universitat s'enriquieren mútuament. Mordechai Feingold, també de la Virginia Technology State University, va

detallar els intercanvis de coneixements entre les universitats angleses i els centres investigadors de l'època. La Universitat de Suècia també és un bon exemple d'aquesta actitud receptiva que mantingueren les universitats respecte a l'exterior, i en el cas d'Itàlia, l'avantguarda del Renaixement, Ugo Baldini, de la Università di Padova, va demostrar que a pesar de la proliferació de les acadèmies i del patrocini de la ciència a les corts dels prínceps, les universitats també tingueren un important paper en la creació de la ciència moderna. Vingut d'Holanda, Theo Verbeek, de la Universitat d'Utrecht, també va demostrar que les universitats del seu país no es mantingueren al marge de les idees cartesianistes.

El professor José María López Piñero va sintetitzar en la conferència inaugural del congrés els estudis que al

llarg de la seua vida ha realitzat sobre història de la ciència i consegüentment sobre la ciència a la Universitat de València.

Piñero va explicar que durant el segle XVI els estudis de medicina a València estaven a l'avantguarda i des d'aquesta ciutat irradiaven cap a altres universitats com la d'Alcalà o

Salamanca. València s'incorpora ràpidament als nous corrents humanistes de la medicina. L'anatomia vesaliana era el punt fort de la facultat atès que els mateixos deixebles de Vesali s'instal·laren a València. “Al començament del segle XVI l'ensenyament de la medicina a València obeïa a les teories tradicionals, fins que Miquel Jeroni Ledesma, el 1540, seguit d'un grup de científics, va introduir l'humanisme mèdic a la universitat i la va convertir en el centre d'avantguarda en matèria mèdica. Va començar així l'ensenyament de l'anatomia i dels simples, o “herbes”. La dissecció dels cossos humans i les herboritzacions van ser pràctiques que després adoptaren, a imitació de València, altres universitats espanyoles”, explicava Piñero. Amb la proliferació dels estudis de medicina a València, el 1584, la Universitat de València tenia vuit càtedres d'aquesta especialitat més dues de menors o regències, “una xifra destacable en un període en què la majoria d'universitats tenia només dues o tres càtedres de medicina”, afirma Piñero.

«JERONI MUÑOZ FOU MOLT CRÍTIC AMB ARISTÒTIL, AMB L'ESCOLÀSTICA I AMB LES CREENCES ESPECULATIVES EN GENERAL [...] EN L'ÈPOCA DE JERONI MUÑOZ, LA UNIVERSITAT NO ESTIGUÉ AL MARGE DE L'AVANTGUARDA»

Aquest any que es compleixen els cinc-cents anys d'existència de la Universitat de València era el moment i el lloc oportú per tal de revisar el paper que representaren aquestes institucions

El 1545 i 1546 la càtedra d'Anatomia i Simples fou ocupada per Pere Jaume Esteve, un dels més brillants seguidors de l'escola humanista que havia estudiat a París i a Montpeller. Esteve, a més d'estar interessat per la botànica i escriure diferents treballs, també va prestar una particular atenció a l'anatomia. Com Ledesma, creia que el tractat de Galé *De anatomicis administrationibus* era el text morfològic més important, però emfasitzava que la font bàsica del coneixement anatòmic era la dissecció del cos humà, una activitat que practicava freqüentment. El 1547, la càtedra seria ocupada per Pere Jimeno, format a Itàlia i deixeble del mateix Vesali. Dos anys després se n'anà a la Universitat d'Alcalà per ocupar la càtedra d'anatomia, acabada de crear, i en aquesta ciutat morí poc després. Jimeno va convertir la Universitat de València en una de les primeres d'Europa a ensenyar anatomia d'acord amb Vesali. Una altra de les aportacions de Jimeno fou la publicació del primer text d'anatomia després del seu mestre *De human corporis fabrica* (1543). El treball va ser imprès a València sota el títol *Dialogus de re medica, compendiaria ratione, praeter quaedam alia, universam anatomem humani corporis prerstringens* l'any 1549. Lluís Collado o Pedro Marcos foren altres membres de la decisiva escola d'anatomia de València que es con-

vertí en l'avantguarda a Espanya del moviment vesalià.

La figura més important que ocupà la càtedra de Simples en el segle XVI fou Joan Plaza, qui se'n va fer càrrec entre 1567 i 1583, període en el qual es va establir el primer jardí botànic universitari i un dels primers d'Europa.

Una altra gran figura de la Universitat de València, que ha estudiat detingudament el professor Víctor Romero, del departament d'Història de la Ciència de la Universitat de València, ha estat Jeroni Muñoz, un matemàtic i astrònom valencià que va viure durant la segona meitat del segle XVI i que fou professor a Itàlia, València i Salamanca. Els seus coneixements sobre astronomia tenien una finalitat pràctica, amb ells es formaren cartògrafs i navegadors que després viatjaren a Amèrica. Jeroni Muñoz és un bon exemple per a trencar amb el tòpic qüestionat en aquest congrés, "Jeroni Muñoz fou molt crític amb Aristòtil, amb l'escolàstica i amb les creences especulatives en general. Les seues teories matemàtiques i astronòmiques foren reclamades per a l'avanç del que en aquell moment era la principal preocupació, la navegació i la cartografia. En l'època de Jeroni Muñoz, la universitat no estigué al marge de l'avantguarda", conclou Víctor Navarro.